ŞERH-İ KELÂM-I ŞEYH SA'DÎ (HAKKI)

şiir şerhi
Hakkı, Bursalı İsmail Hakkı Bursevî (d. 1063/1653 - ö. 1137/1725)

1131/1718-1719 ?, Anadolu-Osmanlı Sahası, Yazılı Edebiyat / Divan Edebiyatı, 18. Yüzyıl, Türkçe, Arap Alfabesi, Mensur,Telif, Dinî-Tasavvufî-Ahlaki Eser

ISBN: 978-9944-237-87-1

Sa'dî-yi Şirâzî'nin (d. ? - ö. 691/1292) *Gülistan* adlı eserinde geçen bir cümlenin ve aynı eserde geçen bir mısranın şerhini ve birbirinden bağımsız başka konular hakkında müellifin görüşlerini, varidatını, beyit şerhlerini içeren eser. 1131/1718-1719 senesinde yazıldığı düşünülen eser, İBB Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları arasında 0367 numarada kayıtlı ve içinde müellife ait üç şerhin bulunduğu mecmuadaki üçüncü eserdir (Topal 2016: 213).

Gülistan'da geçen ve şerhe konu edilen cümle "Ma'zûlî bih ki meşgûlî" (Mazuliyet/görevden uzaklaştırılmak, meşguliyetten iyidir) olup *Gülistan*'ın "Der-Sîret-i Pâdişâhân" başlıklı ilk bölümündeki on beşinci hikâyede geçmektedir. Hikâyede bu sözü, padişahın azledip sonra tekrar göreve davet ettiği ancak dervişler zümresine katılarak padişahın teklifini kabul etmeyen bir vezir söylemektedir. İşlenen ilk konu bu olduğu için risaleye *Şerh-i Kelâm-ı Şeyh Sa'dî* adı verilmiştir (Topal 2016: 196, 213). Bursevî'ye göre "ki" edatının tafdil/üstünleme işlevi bulunmayıp bu edat, cümleye ta'lîl (sebep) anlamı katmaktadır ve cümlenin "Mazuliyet/görevden uzaklaştırılmak meşguliyetten iyidir." anlamına geldiğini söyleyen Gülistan şarihi Sûdî-i Bosnevî (d. ? – ö. 1008/1599-1600) hata etmiştir. Bursevî'ye göre cümle takdiren şöyle olmalıdır: "Ma'zûlî bih zi-mansûbî zîrâ ki der-hâl-i mansûbî meşgûlî" (Mazuliyet/görevden uzaklaştırılmak, görevde bulunmaktan iyidir; çünkü görev hâlinde meşguliyet vardır) (Topal 2016: 201). Meşguliyet kelimesinin, dünyanın boş işleriyle uğraşmayı çağrıştıracak şekilde olumsuz anlamda kullanıldığı sözün bu şekilde şerh edilmesinin biraz zorlama olduğu söylenmelidir. Zira "ki" edatının tıpkı "ez/zi" edatı gibi tafdil/üstünleme işlevi de bulunmaktadır (bk. Kanar 2013: 251; Değirmençay 2010: 474).

Eserde şerh edilen ve yine *Gülistan*'da yer alan bir mısra ise şöyledir: "Ey murg-ı seher ışk zi-pervâne beyâmûz" (Ey seher kuşu! Aşkı pervaneden öğren). Bunun dışında eserde biri Farsça, üçü Türkçe olmak üzere dört beytin şerhi yer almaktadır. Türkçe beyitlerin biri Şeyhülislam Bahâyî'ye, diğer ikisi ve Farsça beyit ise İsmail Hakkı Bursevî'ye aittir (Topal 2016: 196). Bu edebî şerh ve izahların yanında ayet, hadis ve bazı sufilerin sözlerinin tefsir ve şerhlerinin, tasavvufi kavramlara dair açıklamaların bulunduğu eser, bu hâliyle müellifin diğer birçok şerh risalesine göre daha dağınık bir görüntü arz etmektedir.

Eserin çeviri yazılı neşri Ahmet Topal (2016) tarafından yayımlanmıştır.

Yazarın biyografisi için bk. "Hakkı, Bursalı İsmail Hakkı Bursevî". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hakki-bursali-ismail-hakki-bursevi

Madde Yazarı: **Dr. Ömer UYAN**

Yayın Tarihi: **01/10/2022**

Eserden Örnekler

Şeyh Sa'dî: Ma'zûlî bih ki meşgûlî
Ma'lûm ola ki "bih" lafzının itdigi tafdîlin mufaddalun aleyhi mahzûfdur. Mezkûr olan "meşgûlî" degildir. Egerçi bi-tarîki'l-istilzâm mücevvezdir. Zîrâ mansıb, şuğlu muktezîdir. Vechi budur ki lügât-i Farsda "ki" lafzının min-i tafdîliyye ma'nâsına geldigi yokdur ve ol ma'nâya ahz itmen. Ne kim Sûdî-i pür-hasar ahz itmişdir. Zîrâ i'tibâr-ı mücerreddir ki indîdir. Pes vech budur ki bu makûle mevâzi'de "ki" lafzı ta'lîle mahmûl olup mufaddalun aleyh takdîr oluna. Bu makâmda takdîr budur ki "Ma'zûlî bih zi-mansûbî zîrâ der-hâl-i mansûbî meşgûlî". El-hâsıl azlin mukâbili nasbdır ve azle ferâğ lâzım geldigi gibi nasba dahi şuğl lâzımdır ve ferâğda safâ ve şuğlda keder vardır. Zîrâ umûr-ı dünyâya tevağğulun me'âli umûr-ı uhreviyyeden zühûl ve Hakk'ı nisyândır ki âyîne-i kalbe ayn-ı keder ve mahz-ı jengârdır (Topal 2016: 201)

Kaynakça

Bu madde Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü Projesi kapsamında hazırlanmıştır. http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/serh-i-kelam-i-seyh-sa-di-hakki bağlantısı üzerinden ulaşılabilir.

Değirmençay, Veyis (2010). *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*. İstanbul: Kurtuba Kitap.

Kanar, Mehmet (2013). *Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yay.

Topal, Ahmet (2016). "İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Kelâm-ı Şeyh Sa'dî Adlı Risalesi". *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE).* Özel Sayı. III, 193-218.

Atıf Bilgileri

UYAN, Ömer. "ŞERH-İ KELÂM-I ŞEYH SA'DÎ (HAKKI)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/serh-i-kelam-i-seyh-sa-di-hakki. [Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022].